

FRA GRUNDTVIG-LITTERATUREN

Magnus Stevns: Fra Grundtvigs Salmeværksted, udgivet af Henning Høirup og Steen Johansen (G. B. N. F. Kbhvn. 1950.)

Når de to udgivere under ovennævnte titel har samlet de trykte afhandlinger af magister Stevns, hvori grundtvigsk salmestof behandles, og har udgivet dem som No. III af Grundtvigselskabets skrifter, så har formålet åbenbart været et dobbelt, dels at rejse mennesket, forskeren, læreren Magnus Stevns et æresminde, dels at fremlægge og fastholde samlet nogle bidrag til Grundtvig-litteraturen, som ellers risikerede at gå ubemærketheden imøde i deres litterære gemmesteder.

Det første synspunkt: »Stevns-monumentet«, kan man næppe undgå at føle, bl. a. indirekte gennem selve stoffets ordning: Vi ser et menneske, der udvikler sig fra en habil kritisk æstetiker, som væsentlig har sin glæde i digtets skønhed, i selve den gode iagttagelse, han gør, og i den åndfulde måde, han kan udtrykke den på, til en lidenskabeligt varm forkynder af et livssyn, der er blevet kød og blod i ham selv. Både i »Noter og Nitter« og i »Grundtvigs Pinsesalmer« ser vi forkyndelsen helt tage magten fra afhandlingsformen; og det skal den have lov til; for man lytter betaget til denne forkyndelse, og næppe mange læsere vil f. eks. kunne møde den skønne illustration til helligåndens virke, taget fra et familielivs kred (s. 129), uden at føle det stærkt personligt myndige i forkyndelsen.

Dette var lidt om Stevns-monumentet. Men også bogens Grundtvig-monument bliver samtidig et Stevns-monument.

Thi der hører en ganske ejendommelig samling af særlige forudsætninger til at kunne skrive med myndighed og dygtighed om Grundtvigs salmedigtning. Den, der skal formå dette, skal for det første selv være et både poetisk og levende menneske med tilstrækkelig fantasi til at glædes ved et dristigt billede, han skal være et godt stykke af en filolog til at vurdere sproglige udtryk, være så meget bogorm, at han har tålmodighed til at gennempløje et uendeligt stof, og så kraftig en syntetisk begavelse, at der under denne gennempløjning tegner sig i hans hjerne klare hovedlinier, medens han samtidig i hukommelsen fastholder de væsentlige enkeltheder, som disse hovedlinier vil sammenbinde. Men først og sidst skal han være et kristent menneske, hvis liv har bragt ham selv de menighedsoplevelser, som gør ham samstemt med den særlige grundtvigske kristendomsopfattelse, — og med »grundtvigske« forstår jeg ikke her grundtvigiansk i vagere almindelighed, men den gamles egne originale tankebaner, der har forekommet mange så sære og snørklede, men som i virkeligheden er den eneste virkelig geniale og originalt danske teologiske tankebygning, vi har oplevet. — Hvis vedkommende Grundtvig-forsker så tillige besidder en egen sproglig evne, så hans

iaagttagelser når os som en frisk sprudlende kilde og ikke som et læresystem med en uendelighed af uforståelige fremmedsproglige kunstudtryk, ja, så er det ikke af vejen.

Disse såre forskelligartede forudsætninger, som man ikke har fundet og ikke kan vente at finde hos alle Grundtvig-forskere, havde Magnus Stevns, dels som natur- og hjem-arv, dels som studie-frugt.

Han vidste, at der bag Gr.s såkaldte »uforståeligheder« i regelen lå bibel-tankegang og bibel-citat.

Han vidste, at der bag Gr.s »taktløsheder« i regelen lå ordspillet og den folkelige vittigheds uimodståelige dragelse.

Han kendte både de bibelsk-grundtvigsk-kristelige to-klange: liv ~ lys, badet ~ bordet, livets træ og livets flod o. s. v. — og de bibelsk-grundtvigsk-kristelige treklange: Fader, Søn, Ånd; — kærlighed, sandhed, livskraft; — tro, håb, kærlighed; — ret, fred, glæde; — syndsforladelse, kødsopstandelse, evigt liv o. s. v. — og han kendte dem, ikke som tilfældige indfald, hvis flygtige spor fandtes i enkelte almenkendte salmer, men som de grundbegreber i Gr.s tænkning, som man finder at de er, når man følger dem i de tusinde næsten ukendte digte, i Gr.s prædikener og i Gr.s »Kristelige Børnelærdom«.

Dette dybe kendskab, denne indlevethed, har affødt Stevns' evne til at nøjes med hovedsagen, til ikke at sige alt hvad han véd, hans evne til at finde centrale emner, der kaster lys over store flader af Gr.s salmedigtning (således i afhandlingerne: »Naturbilleder fra Gr.s salmer« — »Kvinden i Gr.s salmer« — »Gr. og Kingos salmer«), hans evne til indenfor hvert emne at gribe de centrale tanker (læg mærke til det sikre greb om Gr.s antropologi som et hovedmoment i den korte dagbladsartikel om »Gr.s Skolesangværk«) og hans evne til genialt at fremfinde og sammenstille en 2—3 salmer til typisk illustration af en gennemgået tankegang.

Fra samme dybe indlevethed i Grundtvigske tankegange skriver sig den lykkelige ejendommelighed ved Stevns' undersøgelser, at deres helhedssyn og deres resultater som regel er fuldstændig rigtige, — skønt enkeltheder i opbygningen til disse resultater kan være fejlagtige.

Bogens bidrag til et Grundtvig-monument er i betragtning af afhandlingernes ringe tal og korte form virkelig imponerende, — dels fordi nogle af emnerne er så centralt valgt, — dels fordi undersøgelsernes metode er så smukt gennemført, — hvad enten metoden er rent »udkast-sammenlignende« som i den første afhandling, der har givet bogen navn, og som drejer sig om de to salmer »Op dog Zion« og »Det er så yndigt at følges ad«, — eller et bredere stof belyses fra forskellige sider. Dette sidste har vi eksempel på i den henrivende afhandling om naturbillederne hos Gr., hvor disse er ordnede »i naturens orden« og englens dristigt anbragt sammen med de andre vingede skabninger, fuglene (og hvor Stevns synes mig klogt at skifte sol og vind lige mellem Carl Koch og C. I. Scharling). Den samme metodiske sikkerhed ser vi, hvor en ny og stærk magnet er lagt hen over det vidt spredte salmestof og så har uddraget deraf alt det, der angår Kvinden i Gr.s salmer, og som viser sig at være noget meget centralt i Gr.s Kristensyn. Endelig ser vi en lykkelig forbindelse af flere fremgangsmåder i St.s behandling af Gr.s forhold til Kingos salmer, hvor emnet først tages op rent historisk: Ved citater af Gr.s udtalelser om Kingos salmekunst påvises Gr.s bevidste skolegang hos K. og hvad han har hentet her. Så betragtes Gr.s Kingo-bearbejdelser i historisk rækkefølge, de fra 1810, fra 1831—32 og fra Sangværket 1837. Derefter bliver afhandlingen psykologisk-dogmatisk, idet den gør rede for de

to digteres forskellige kristendomssyn og gennemgår de forskellige påvirkningsmåder og påvirkningsgrader: forsøget på samstemt sang af de to digtere (der dog oftest bliver vekselsang), den halvt ubevidste inspiration gennem tanker, ord og udtryk, og endelig den bevidste kontrastvirkens inspiration. — En meget fin enkeltanalyse af »Et barn er født i Betlehem« bringer samlingens 6. stykke, hvor hele salmens barnlighedsfyldte er læst ud af en sammenligning mellem Gr.s tekst og Hans Thomissons.

Man kunde vel sige, at der som et hovedindtryk ved gennemlæsning af de udgivne afhandlinger nedfælder sig to specielt Stevns-ske teser, som utvivlsomt er rigtige:

Den ene er denne, at nogle menneskers psyke er således indrettet, at de væsentlig sættes i gang gennem irritationsmomentet — og til dem hører Grundtvig, eller som St. udtrykker det, at »Gr. næsten altid forholder sig mere reaktivt end imitativt overfor sin forgænger«.

Den anden tese er hans hævde af Grundtvigs syn på Kristi vej og de kristnes vej som åbnende sig hinsides Golgata og korset, medens forgængerne væsentlig ser den som lidelsens vej, strækkende frem til korset.

Begge disse teser giver bonus i afhandlingen om Gr. og Kingo og i det første stykke om »Op dog, Zion«. Den første af teserne vil sikkert også have givet afgjort bonus i undersøgelserne af Gr.s forhold til Luther og til Evangelium. Psalmebog, som udgiverne desværre fandt i alt for materialeagtig stand til at kunne publiceres.

Da bogens Grundtvig-monument jo gerne skulde være så fuldkomment som muligt, er det nødvendigt også at gøre opmærksom på de småfejl, bogen rummer, — til hjælp ved senere Gr.-studerendes benyttelse af den.

Ud over de rettelser, udgiverne selv meddeler i noter s. 114 og 117 samt under efterskriften, vil jeg gøre opmærksom dels på enkelte lapsus af den slags, der kan overgå os alle i søvnige øjeblikke, dels på nogle mere principielle indvendinger. Som lapsus må det betragtes, at s. 15 »os« i manuskript til »Op dog, Zion« str. 4 opfattes som Dativ (så udansk kan Gr. ikke være i sit sprog), at s. 17 »håb« i samme salme str. 3 opfattes som pluralis (muligt, men ikke sandsynligt), at s. 44 »vinterens svale« opfattes som fugl i st. for køling, at s. 74 »Purimsfest« bruges om »udrensingsfest«, hvad det sprogligt intet har at gøre med, samt at s. 85: »Han har som Kvinderne Hjærte« (S. V. III 305,3) opfattes som udtalt om Gud (det gælder hos Gr. Kristenmennesket).

Det kan vel også kaldes en lapsus, at Kingo-afhandlingen mangler kildeangivelser for prosacitaternes vedkommende.

Endelig vil det i en vis forstand kunne kaldes en lapsus, at »Op dog Zion« er behandlet uden nogen direkte henvisning til Gr.s salme om de kristelige kæmpeskridt (S. V. I, 242). Det gør ikke noget for Stevns' vedkommende; thi han forstår Gr.; men der er så mange andre, der misforstår netop udtrykket om »kæmpeskridtene«.

Et menneske, der taler så glimrende et Dansk som Stevns, mandfolkekarsk, frisk og billedrigt, kan fristes til at blive revet med af sin egen vel-talenhed. Stevns selv vilde have været den første til at forkaste sin sætning s. 96 slutn., om han var blevet opmærksom på den: »Hos Gr. er det her Istaphånden får Tag i Jords og Himmels Hjærtebånd, som ikke må briste«; thi Stevns vidste, at »Jords og Himmels Hjærtebånd« hos Gr. er Helligånden.

Og en forsker, som har fundet en brugbar og frugtbar arbejdshypotese, kan komme til at overbetone eller overdrive den. Han kan f. eks. projicere

sin mening ind i sit forlægs tekst, som St. gør det overfor Brorsons »Op dog, Zion«. Brorson er ikke ubekendt med sejrsvæjen hinsides Golgata. Herren henter sin brud hjem, hans korsed »kirkefart« fører »lige for hans trone ind«. Og ved en lignende »tilbageprojicering« kan kritikeren bilde sig selv ind, at fordi han ser væsentlige ligheds- eller forskelspunkter mellem to tekster, der sammentagne belyser en udvikling eller en tankegang, så må digteren selv have haft den ene tekst foran sig eller i tanker, da han skrev den anden. Dette rammer St.s ytring s. 51 ang. »Velkommen igen« og »I al sin glans«, at »de to digtes afhængighed af hinanden er indlysende«. Nej, der er ingen indbyrdes afhængighed; men begge er afhængige af det samme natursyn, den samme symbolverden.

Stevns havde meget tilfælles med Gr., måske hele indstillingen overfor liv og død. Derfor forstod han også smukt at tolke Gr.s måske mest personlige salme »At sige Verden ret Farvel«, og dette har han gjort i sin eneste udgivne bog »Grundtvig-Manuskripter« (Danske Digtere ved Arbejdet 1938); men desværre har denne bogs fortsatte eksistens som forlagsartikel hindret dens indlemmelse i samlingen her og derved fristet udgiverne til at optage en tidligere studie (fra 1934) over samme emne, en studie, der viser, at St. også havde den egenskab tilfælles med Gr. at kunne lade sig inspirere og tankelede af tilfældige enkeltgloser og vendinger, hvorfor han ud fra vendingerne »min sidste stund« og »ven med ven« bygger en meget fantasifuld (og sikkert fejlagtig) genealogi op for Gr.s kendte salme. — Den nævnte senere bog viser, at St. selv ved fornyede studier var nået til rigtigere erkendelse, og udgiverne burde derfor have udeladt 1934-afhandlingen. Men selv i den fejlsprede afhandling er der vrømlende fuldt af fine og rigtige iagttagelser; og udgivelsen af de samlede afhandlinger her giver, som sagt, ikke blot indgående bidrag til forståelse af tankeverdenen i Gr.s salmer, men aflægger også et vidnesbyrd om dette kristendomssyns liv i et menneske og magt til at bære — i liv og i død.

Niels Møller.

Erik Møller: Grundtvig som Samtidshistoriker, København
(Gyldendal) 1950, 203 sider, 10 kr.

Samtidshistorikeren Erik Møller har i dette arbejde taget sig for at skildre og vurdere digteren og historikeren Grundtvig som en art kollega — en opgave, hvortil han har opnået Carlsberg-Fondets understøttelse. Men var Grundtvig i det hele taget samtidshistoriker? Eller i hvilket omfang er det rimeligt at betragte ham som sådan?

Sandt er det, at de foredrag, hvormed Grundtvig i 1838 greb så mange unge studerende, virkelig var samtidshistorie. Men selv disse foredrag, der først blev udgivet efter hans død, og som er hans eneste egentlige samtids-historiske arbejde, fjerner sig både i anlæg og udførelse væsentlig fra, hvad Erik Møller forstår ved samtidshistorie. De var ikke — som Grundtvigs andre historiske arbejder — bygget på omhyggelige og dybtgående kildestudier og tilsigtede overhovedet ikke nogen videnskabeligt objektiv fremstilling, hvilket Erik Møller ganske vist bemærker, men intet hensyn tager til. Det, Grundtvig i Mands Minde har givet og villet give, er *det indtryk, samtidens begivenheder har gjort på ham*, og det er som kilde hertil, arbejdet skal anvendes og vurderes. Det samme gælder de øvrige kilder til Erik Møllers fremstilling. Af